

Ὁ χαρακτήρ τῶν ἐφετινῶν ἀνασκαφῶν¹ εἰς τὴν πόλιν τῆς Νάξου καθωρίσθη κατὰ κύριον λόγον ὑπὸ «ὑπηρεσιακῶν» ἀναγκῶν. Ἡ μέχρι πρότινος ἀραιότατα ὀικοδομημένη βορεια περριοχὴ τῆς σημερινῆς πόλεως, ὅπου καὶ διεξάγεται ἡ ἀνασκαφή, ἤρχισεν ἐσχάτως νὰ ἀποτελῆ τομέα γοργῆς οἰκοδομικῆς ἀναπτύξεως, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη πλέον ἡ ἀναγκαία ἀνεσις διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐρεῦνης συμφώνως πρὸς τὰ ἐξ αὐτῆς δεδομένα. Ἦτο οὕτω ἀναγκαῖον νὰ ἀνασκαφῶσι, κατὰ τὸ δυνατόν, τὰ οἰκόπεδα, δι' ὅσα εἶχε ζητηθῆ ἀρμοδίως παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἡ ὅσων εἶχεν ἀρχίσει ἤδη, ἀνευ χορηγήσεως τῆς ἀπαιτουμένης ἀδείας, ὅπως εἰς τὴν περιπτώσιν τοῦ Εἰρηνοδικείου, ἡ οἰκοδόμησις, τῆς ὁποίας ὅμως ἐγκαίρως εἶχε διαταχθῆ ἡ διακοπὴ πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐρεῦνης. Ἐνεκα τούτου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχισθῆ συστηματικῶς ἡ περυσινὴ ἀνασκαφή.

Ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν ἀνασκαπτομένων ἐρειπίων, ἃς σημειωθῆ ἐνταῦθα ἡ γενικὴ παρατήρησις ὅτι διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀνασκαπτομένων ὡς ὀρατῶν ἐρειπίων οὐδεμία δυνατότης ὑπάρχει, ἐφ' ὅσον ταῦτα, εὐρισκόμενα κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τὴν στάθμην τῆς ἐν ἀμέσῳ συνεχείᾳ αὐτῶν κειμένης θαλάσσης (πίν. 217β), εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν κατακλύζονται καὶ πάλιν ὑπ' αὐτῆς. Ὅθεν καὶ μετὰ τὴν λῆξιν ἐκάστης ἀνασκαφικῆς περιόδου ἐπιχώνεται ἀναγκαστικῶς ὀλόκληρος ἡ ἀνασκαφείσα περριοχὴ καὶ δὴ καὶ μέχρι τοῦ ὕψους ἐξ οὗ ἤρχισεν ἡ σκαφή, διότι ἄλλως θὰ ἐδημιουργοῦντο ἐπικίνδυνοι καὶ ἄχρηστοι λάκκοι. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης καὶ ἐπειδὴ αἱ σύγχρονοι οἰκοδομαί, καὶ αἱ ἤδη ὑπάρχουσαι καὶ αἱ νῦν τὸ πρῶτον ἀνεγειρόμεναι, λόγω τοῦ μεγάλου ὕψους τῆς ἐπιχώσεως θεμελιοῦνται σημαντικῶς ὑψηλότερον τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἐθεωρήθη ὑφ' ἡμῶν ὅτι δὲν εἶναι παράλογος ἡ παροχὴ ἄλλ' ὑπὸ τὸν αὐστηρὸν ὄρον τῆς προηγουμένης ἐρεῦνης τῆς ἀδείας οἰκοδομήσεως.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰκὼν (πίν. 210α), τῶν ξυλοτύπων τῶν ἐκ σιδηροσκυροκονιάματος πεσσῶν πρὸς στήριξιν τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν κτηρίου τοῦ

¹ Εἰς ταύτας συνειργάσθησαν ἡ Ὑψηγῆτρια Δις Χρ. Καρθαῶ καὶ οἱ ἀρχαῖοι λόγοι κκ. Ἀνδρ. Γαβρίλης, Βασ. Λαμπρινουδάκης καὶ ἡ Δις Κωνστ. Κόκκου. Ἡ ἀνασκαφὴ διήρκεσεν ἀπὸ 15 Ἰουλίου μέχρι 14 Αὐγούστου 1965.

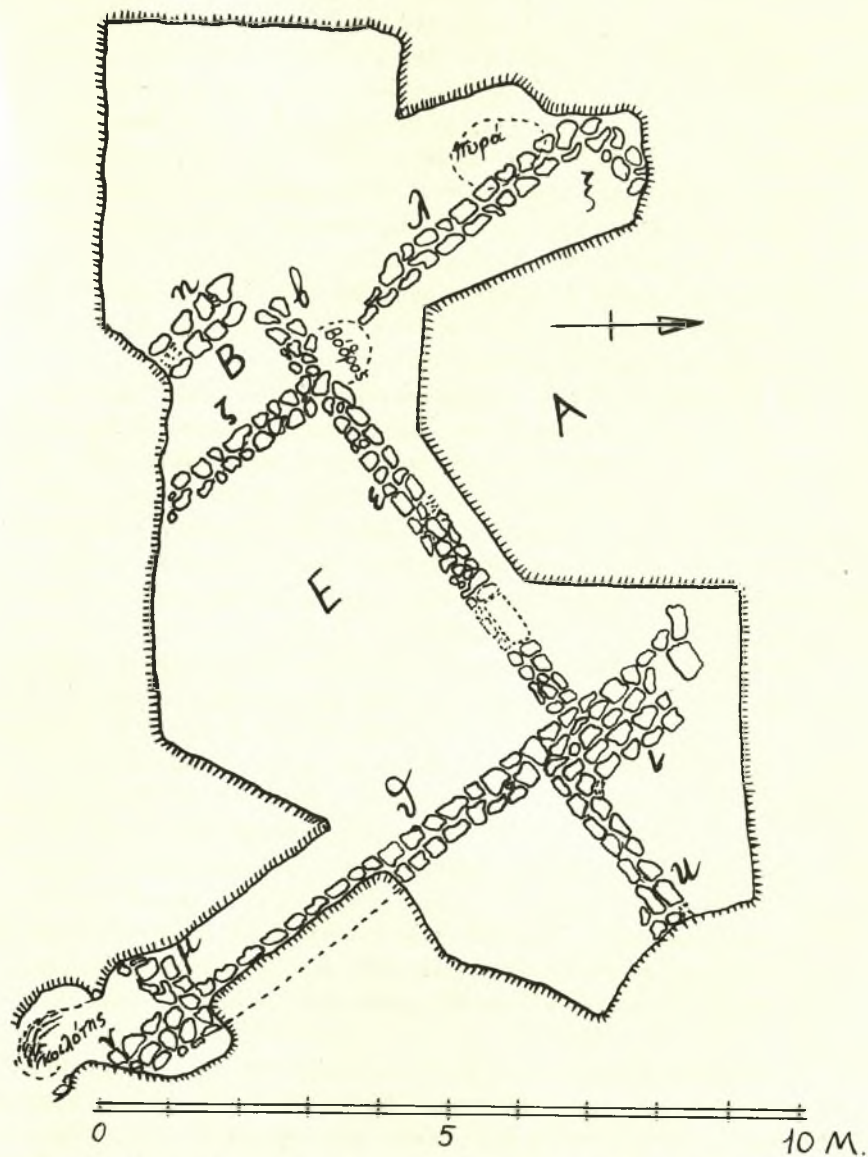
Εἰρηνοδικείου: Αἱ βάσεις — τὰ «πέδιλα» — τῶν πεσσῶν τούτων εὐρίσκονται δύο περίπου μέτρα ὑψηλότερον τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν σωζομένων ἀρχαίων τοίχων ἢ αὐτὴ κατάστασις παρουσιάζεται εἰς δλόκληρον τὴν περιοχὴν τῆς ἀνασκαφῆς ἡμῶν. Ἡ διὰ τὸν λόγον τοῦτον προτιμηθεῖσα λύσις — εἰς ὅσας περιπτώσεις δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἀγορὰ τοῦ οἰκοπέδου — χωρὶς βεβαίως νὰ εἶναι ἡ ἰδεώδης, ἐξασφαλίζει τοῦλάχιστον τὴν διάσωσιν τῶν ἐρειπίων, ἔστω ὑπὸ τὴν γῆν ἀλλὰ γνωστῶν.

ΟΙΚΟΠΕΔΟΝ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΕΙΟΥ. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ἀνασκαφῆς ὁ χώρος εἶχεν ἑσκαφῆ διὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Εἰρηνοδικείου μέχρι βάθους 90 περίπου ἑκατοστῶν, 2 δὲ περίπου μέτρων εἰς τὰς κοιλότη-
τας διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν ἑξ πεσσῶν, οἱ ὅποιοι θὰ ἐστήριζον τὸ κτήριον, ἔνω ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης εὐρίσκεται εἰς βάθος 4.10 περίπου μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας. Ἡμισυ περίπου μέτρον ὑπὸ τὴν στάθμην ἔκειτο ἡ κατωτάτη γραμμὴ τῶν ἀρχαίων τοίχων.

Ὡς εἶναι εὐνόητον ἡ ἰσχυροτάτη αὕτη ἐπίχωσις μετὰ τὸ κατὰ μέσον ὄρον 4.50 ὕψος τῆς ἐπροχώρει πρὸς τὰ κάτω μετὰ ὄστρακα ἀνάμεικτα πασσῶν τῶν ἐποχῶν ἀπὸ τῆς Κυκλαδικῆς μέχρι καὶ τῆς σημερινῆς σχεδὸν ἐποχῆς. Ὑψηλότερον εὐρίσκονται σύγχρονα μόνον καὶ μεταγενέστερα βεβαίως ἀλλ' εἰς τὸ βάθος 1 μέχρι 2 μ. ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται καὶ ἀρχαῖα ὄστρακα, ἀνάμεικτα ὀπωσθήποτε· εἰς ὠρισμένες περιοχάς, ἰδίᾳ κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα ἢ ἀνάμεικτος ἐπίχωσις ἔφθανε μέχρι καὶ τῶν κατωτάτων στρωμάτων. Γενικῶς ἐνταῦθα ἡ ἐπίχωσις παρουσιάζει μεγάλην μεῖξιν λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς προφανῶς ἐκ μεταφερθέντων χωμάτων.

Συνολικὴν εἰκόνα τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος παρουσιάζουν αἱ φωτογραφίαι (πίν. 210 - 214) καὶ τὸ σχεδιογράφημα τῆς εἰκ. 1 (= εἰκ. 2, δεξιὰ), ἐφ' οὗ ὀρίζονται διὰ γραμμάτων τὰ τμήματα καὶ οἱ τοῖχοι τῶν ἀνασκαφέντων ἐρειπίων.

Ἐκ τούτων εἰς μεγαλυτέραν ἔκτασιν διεκρίθη ὁ τοῖχος θ (πίν. 210 - 211), κατευθύνσεως Β. - Ν., τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδέτερον τῶν τερμάτων ἀνεφάνη· τὸ βόρειον τμήμα του ἔχει καταστροφῆ ὑπὸ μεταγενεστέρου φρεάτος, ἔνω τὸ νότιον κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθηθῆ, διὰ λόγους ἀσφαλείας, εἰμὴ ἐντὸς στενῆς μόνον τάφρου (πίν. 211α) ἀποκαλυφθείσης οὕτω μόνον τῆς δυτικῆς του ὄψεως. Ὁ τοῖχος οὗτος σωζόμενος εἰς ὕψος 0.40 μ. κατὰ τὴν γωνίαν του μετὰ τὸν τοῖχον ε φθάνει μέχρις ὕψους 1.70 μ. κατὰ τὸ ἐκτὸς τῆς τάφρου νότιον τέρμα του (πίν. 211β). Εἰς τὴν ἐντὸς τῆς τάφρου ἀπόληξιν του γωνιοῦται πρὸς τὸν τοῖχον μ, τοῦ ὁποίου μικρότατον μόνον μέρος ἀνεφάνη. Τοιοῦτοτρόπως ὁ τοῖχος θ ἀποτελεῖ κατὰ

Είχ. 1. Σχεδιογράφημα τῶν ἐρειπίων ἐν τῷ οἰκοδομήματι τοῦ Εἰρηνοδικείου.

τὸ μεταξὺ τῶν τοίχων ϵ καὶ μ τμήμα του, μήκους 6 περίπου μέτρων, τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ χώρου E (πίν. 210 καὶ 211β).

Τὴν βορείαν πλευρὰν, μήκους 5.50 μ., τοῦ χώρου τούτου E σχηματίζει ὁ τοῖχος ϵ (πίν. 210, 211β καὶ 212α) σωζόμενος εἰς ὕψος 0.40 - 0.85 μ. Εἰς ἀπόστασιν 1.39 ἀπὸ τὴν γωνίαν του μετὰ τὸν τοῖχον β ὑπάρχει ἀνοίγμα θύρας ἔχον μίαν ἀπλῆν, ἀδρομερῶς εἰργασμένην πλάκα κατωφλίου κατέχουσαν τὸ ἔξωτερικὸν μόνον μέρος τοῦ ἀνοίγματος· τὸ ὑπόλοιπον κατέχεται ἐκ μικροτέρων ἀπλῶν λίθων· μεγαλύτεροι ἀλλ' ἀκατέργαστοι λίθοι ἀπετέλουν τὰς παρεῖας τοῦ ἀνοίγματος (πίν. 211β καὶ 212α).

Ἡ θύρα τοῦ χώρου E εὐρίσκετο οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐχὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ τοίχου ἀλλὰ πλησιέστερον πρὸς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων του. Αἱ διαστάσεις τοῦ δωματίου τὸ καθιστοῦν σχεδὸν τετράγωνον.

Τὴν δυτικὴν του πλευρὰν ἀποτελεῖ ὁ τοῖχος ζ (πίν. 212β) παρακολουθηθεῖς εἰς μῆκος 2.60 μόνον μ. Οὗτος ὁμοῦ μετὰ τοῦ β ἀποτελοῦντος μικρὰν προέκτασιν τοῦ ϵ ὡς καὶ τοῦ μικροῦ τμήματος η , παραλλήλου πρὸς τὸν ζ ἀλλ' ὑψηλότερον κάπως τεθμελιωμένου ἀπετέλει τὸν στενότερον χώρον B. Περαιτέρω προέκτασις τῆς ἐνταῦθα ἀνασκαφῆς ἦτο ἀδύνατος. Ὁπωσδήποτε ἡ διατήρησις τοῦ η ἦτο τόσο κακή, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατος ὁ ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ B, πιθανώτατον ὅμως εἶναι, ὅτι πρόκειται διὰ στενὸν διάδρομον καὶ ὄχι διὰ πρόδομον τοῦ E.

Τοῦ χώρου A ἐσκάφη ἐπίσης μικρὸν μόνον μέρος. Οὗτος χωρίζεται τοῦ E διὰ τοῦ τοίχου ϵ . Γνωστὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ, τοῖχος λ , ὅστις ἔχει μὲν τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, ὡς καὶ ὁ τοῖχος ζ ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ συνέχειαν αὐτοῦ· τὸ νότιον ἄκρον τοῦ τοίχου λ προσκεκολλημένον ἀρχικῶς εἰς τὸν β κατεστράφη ἀργότερον, ἐξ εἰδικοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν, λόγου. Τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ E ἔκλειεν ἡ προέκτασις τοῦ τοίχου θ , ἥτις ὅμως ἐλάχιστα σώζεται. Οὕτω οἱ χώροι E καὶ A ἀνήκουσι προφανῶς εἰς ἓν ἐνιαῖον οἰκοδόμημα. Τοῦ βορείου τοίχου τοῦ χώρου A διεκρίθη κατὰ τὸ βόρειον πέρασ τοῦ τοίχου λ , ἡ πρὸς τούτον γωνιουμένη ἀρχὴ τοῦ τοίχου ξ . Αἱ διαστάσεις τοῦ χώρου A εἶναι οὕτω 6.30 (τοῖχος ϵ) \times 4.45 (τοῖχος λ). Τὸ ἔσωτερικὸν τοῦ χώρου A ἀνεσκάφη μόνον πλησίον τῶν ἀποκαλυφθέντων τμημάτων τῶν τοίχων αὐτοῦ.

Εἰς ἄλλο οἰκοδόμημα ἀνήκει ἡ διὰ τῶν τοίχων κ καὶ ι σχηματιζομένη γωνία· ἐκ τούτων ὁ τοῖχος ι ἐφάπτεται τοῦ βορείου τμήματος τοῦ τοίχου θ . Τοῦ τοίχου ι , ὡς καὶ τοῦ θ , ἔχει ἐπίσης καταστραφῆ ἡ πρὸς Ἀνατολὰς προέκτασις ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ἀνευρεθέντος μεταγενεστέρου τῶν τοίχων τούτων ἀλλ' ἀρχαίου φρέατος.

Πάντες οἱ ἀναφανέντες τοῖχοι εἶναι τεθμελιωμένοι εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν βάθος τῶν — 0.30 μέχρι — 0.60 μ., ὑπὸ τὴν στάθμην δηλ. τῆς θαλάσσης·

ἡ μικρὰ αὕτη διαφορὰ τῶν 30 ἔκ. ὀφείλεται ἴσως καὶ εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς διεπιστώθη εἰς τὸν τοίχον ε παρῳσιάζοντα μίαν διαφορὰν εἰς τὸ βάθος τῶν θεμελίων του μεταξὺ τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ δυτικοῦ του τμήματος. Μόνον ὁ τοίχος η εἶναι ὑψηλότερον τεθεμελιωμένος (- 0.05).

Τὸ πάχος τῶν τοίχων εἶναι εἰς πάντας τὸ αὐτὸ σχεδόν, 55-60 περίπου ἔκ., σφίζονται δὲ εἰς ὕψος 40-70 ἔκ., πλὴν μᾶς περιπτώσεως κατὰ τὸ νότιον ἄκρον τοῦ τοίχου θ, ἔνθα τὸ σφζ. ὕψος εἶναι 1.70 (πίν. 211β).

Τὰ ἀνευρεθέντα τμήματα τῶν οἰκοδομημάτων ἀνήκουν εἰς τὴν παλαιότεραν ἐκ τῶν δύο σαφῶς ἤδη ἐν τῇ ἀνασκαπτομένη περιοχῇ διαπιστωθειῶν περιόδων τῆς μυκηναϊκῆς ἑποχῆς. Μεταξὺ τῶν περισυλλεγέντων ὀστράκων ὑπάρχουσι καὶ παλαιότερα «κυκλαδικά», οὐδὲν ὅμως ἔχνος παλαιότερου τοίχου ἀνεφάνη: Εἰς τὸ βάθος τῶν 5 περίπου μ. καὶ πλέον ὑπῆρχε στρωμα ἄμμου καὶ κροκαλῶν ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ παραρρέοντος χειμάρρου ὑπὸ τοῦτο ἡ ἀνασκαφή ἦτο ἀδύνατος ἀλλὰ εἶναι ἀπίθανον ὅτι ὑπάρχει τι ἐκεῖ. Ἐκ τῆς νεωτέρας περιόδου προέρχεται ἴσως ἐν μικρὸν τμήμα τοίχου, α (μὴ σημειωθὲν ἐν τῷ σχεδιογραφῆματι τῆς εἰκ. 1) ἀναφανὲν 1.90 μ. δυτικώτερον τοῦ τοίχου η, ἔχον μῆκος 0.68, ὕψ. 0.35 καὶ πλ. 0.45 τεθεμελιωμένον δὲ + 0.50 μ., ὑπὲρ τὴν στάθμην τῆς θαλάσσης.

Εἰς τὴν μεταξὺ τῶν τοίχων ν καὶ μ γωνίαν καὶ εἰς βάθος 3.50 ἀπὸ τοῦ ἐδάφους (+ 0.65 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν δηλ.) καὶ κάτωθι στρώματος σκληρᾶς γῆς μὲ ὀλίγα ἔχνη ἀνθράκων ὑπῆρχον μεγάλα τεμάχια πίθων καὶ ἀγγεῖα κοινῆς χρήσεως, μία χύτρα π.χ. καθὼς ἄλλα ὀστράκα μυκηναϊκὰ καὶ ἐν γεωμετρικόν.

Περισσότερον σημαντικὰ ἦσαν τὰ εὐρήματα κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς ἀνασκαφῆς. Ἡ μεγαλύτερα δὲ ἐκπληξίς ἦτο ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ὡς βόθρου χαρακτηρισθέντος κυκλικοῦ ὀρύγματος κατὰ τὸ τμήμα τῆς συνενώσεως τῶν τοίχων ε λ, β (πίν. 213, 214 καὶ 215γ), καταστραφὲν δὲ ἀκριβῶς διὰ τὴν ὄρυξιν τοῦ βόθρου. Ἀνεφάνησαν δηλαδὴ ἐνταῦθα εἰς βάθος 2.85 (+ 1.30) μ. τεμάχια μυκηναϊκῶν ἀγγείων κατὰ χώραν προφανῶς κείμενα, κάτωθι τῶν ὁποίων εὐρίσκετο μᾶζα σκληροτέρας γῆς ἀνάμεικτος μὲ σεσαθρωμένους λίθους ὑποκιτρίνου ἢ ὑπερύθρου χρώματος. Πέριξ τῆς σκληροτέρας ταύτης μάζης, εἰς βάθος 3.40 (+ 0.75), ἔκαιντο ἐν κύκλῳ μὲ τὴν ράξιν πρὸς τὴν περίμετρον αὐτοῦ, ἀντιμέτωποι, δύο σκελετοὶ χοίρων, βορείως ὁ εἰς καὶ νοτίως ὁ ἕτερος· ἑκάτερος κατεῖχε τέταρτον περίπου κύκλου (πίν. 213β καὶ 215γ).

¹ Ἡ ἐξ ἀρχῆς χρησιμοποίησις ὑφ' ἡμῶν τοῦ ὄρου «μυκηναϊκῆ» ἐποχῆ εἰς τὴν Νάξον οὐδεμίαν ὑποδηλώνει ἐκ τῶν προτέρων ἄμεσον ἐξάρτησιν ἀπὸ τῶν Μυκηναίων καὶ τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Ἔπισηθεν καὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου ἔκειτο ὁ σκελετὸς μικροῦ ἀρτιγεννήτου χοιριδίου. Ἡ διατήρησις τῶν σκελετῶν ἦτο σχεδὸν ἀρτία ὁ νότιος μόνον παρουσίαζε μίαν σκολίωσιν ὀφειλομένην ἴσως εἰς καταπεσόντας λίθους. Ὁ βόρειος ἔκειτο 10-20 ἐκ. βαθύτερον. Κάτωθι τῶν τεσσάρων σκελετῶν ὑπῆρχε λεπτὸν στρώμα, 2-3 ἐκ., ὑποφαίου πηλώδους γῆς. Εἰς τὸ βάθος τῶν 3.90 (+ 0.25) ἀνεφάνη καὶ τρίτος σκελετὸς χοίρου μετὰ δέλφακος ἐπίσης, ὀλιγώτερον καλῆς διατηρήσεως. Ἐντὸς τοῦ λάκκου, ἔκτος τῶν σκελετῶν, ἀνευρέθη μικρὸς ψευδόστομος ἀμφορεὺς, ὕψους 0.14 μ. (πίν. 215α), ὑδρία τῆς αὐτῆς ἐποχῆς (φανερὰ ἐν πίν. 213) καὶ ἀρκετὰ ἄλλα ὄστρακα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ τινα (πρωτο)γεωμετρικά. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν κεκαλυμμένα δι' αἰθάλης. Ἐπίσης λευκὰ μικρὰ χαλίγια, ἐρυθροπὰ χρώματα, μικρὰ τεμάχια ἀνδράκων κ. ἄ. ἀνευρίσκοντο μετὰ τῶν σκελετῶν καὶ τῶν ὄστράκων. Χαμηλότερον τὰ ὄστρακα ἦσαν μόνον μυκηναϊκά, κεκοσμημένα καὶ ἀκόσμητα, μετὰ δὲ αὐτῶν καὶ δύο ὀλόκληροι σκύφοι. Ἡ αὐτὴ εἰκὼν ἐξηκολούθει καὶ κάτωθι τῶν ὄστῶν τοῦ τρίτου χοίρου, ἔνθα τὰ εὐρήματα ἦσαν ἐπίσης γενικῶς ὅμοια ἄξιοσημεῖα : κύαθος ἄρτιος καὶ δύο τριποδικαὶ χύτραι εἰς βάθος 4.40 (— 0.25) ἐπίσης παρατηρήθησαν καὶ τεμάχια ἐκ κεράτων. Ὁ λάκκος ἐγένετο στενότερος πρὸς τὰ κάτω καὶ διὰ καὶ κατὰ τὸ βόρειον αὐτοῦ ἄκρον.

Εἶναι οὕτω ἀναμφίβολον ὅτι ὁ λάκκος οὗτος ἐσκάφη εἰδικῶς διὰ τὰ περιλάβη τὰ ἀσφαλῶς πρὸς τὴν λατρείαν σχετιζόμενα ζῶα καὶ τὰ μετ' αὐτῶν συνευρεθέντα. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὑπὲρ πάντα ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον εὐρέθησαν κείμενοι οἱ σκελετοὶ τῶν χοίρων ὁμοίως δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ἢ κανονικότης τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον ἐσχημάτιζον ὅτε ἐπίσης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι πρόκειται περὶ ζῶων προερχομένων ἐκ συνήθους θυσίας, ἐφ' ὅσον οἱ σκελετοὶ εὐρέθησαν ἄρτιοι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ σκελετοὶ τῶν ἵππων π. χ. εἰς τὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Μαραθῶνος (Ἔργον 1958, 24, εἰκ. 23, ΠΑΕ 1958, 16, πίν. 17α) καὶ τοὺς τάφους τῆς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου (ΒΧΗ 89, 1965, 273, εἰκ. 63, ἰδίᾳ 274 (τάφ. 49) κέ., εἰκ. 69). Βεβαίως εἰς τὰς δύο περιπτώσεις, χοίρων ἐνταῦθα καὶ ἵππων ἐκεῖ, ἔχομεν διάφορον αἰτίαν, ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας ἔχομεν μίαν «ταφήν» καὶ ὅχι καὺσιν¹.

¹ Διὰ τοὺς ἵππους τῶν τάφων τῆς Κύπρου πρβ. περιγραφὴν τῆς θανατώσεως ἐν *Archaeology* 18, 1965, σ. 282 κέ. «The first animal was killed with one stroke and fell flat on the ground. At this the second animal took fright and tried to escape. It was buried alive or while in its death throes. Ἐπίσης (τάφ. 47), αὐτ. 287: «... the second horse may have been killed struggling... it is not easy to determine the method of killing, though the twisted neck of the second horse may suggest its throat was cut». Διὰ τοὺς ἵππους τοῦ

Διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν χοίρων τῆς Νάξου παραμένει πάντοτε τὸ μικρὸν πρόβλημα ἐὰν τὰ ζῶα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν βόθρον, ἀφοῦ πρότερον εἶχον θανατωθῆ, ἢ ζῶντα: τὸ τελευταῖον εἶναι πιθανώτερον συμφώνως πρὸς τὰ παραδεδομένα περὶ τῆς ρίψεως χοίρων εἰς τὰ ἄδυστα ἢ μέγαρα τῆς Δήμητρος.

Ἄλλως δὲ καὶ ἡ διαπιστωθεῖσα σκληρότης τῶν τοιχωμάτων τοῦ λάκκου τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἐκ σκληρᾶς γῆς ἀναμείκτου μετὰ κροκαλῶν καθιστᾶ ἀναμφίβολον ὅτι ἔχομεν ἓνα λάκκον σκαφέντα καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ ἀνευρεθέντα οἰκοδομήματα εἶχον ἤδη καταστραφῆ.

Ὁ λάκκος εἶχε σκαφῆ εἰς τὴν σκληρὰν γῆν ἣτις εἶχεν ἀποτελέσει τὸ ὑπὲρ τοὺς ἀνευρεθέντας τοίχους ἕδαφος. Εἰς τὸ βάθος τῶν 3.40 - 3.50 (+ 0.35) ἦτοι ὑπὲρ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῶν διατηρηθέντων τοίχων ἡ σκληρὰ αὕτη γῆ ἐξετείνετο καὶ εἰς τὴν πέριξ περιοχὴν. Προφανῶς δὲ κατὰ τὴν ὄρυξιν τοῦ βόθρου κατεστράφησαν τὰ ἄκρα τῶν τοίχων ε β καὶ λ, καθ' ὃ ἀκριβῶς σημειοῦντο ἡνωῦντο μεταξύ των, εἰς ἐποχὴν δὲ καθ' ἣν δὲν ἦσαν πλέον ὄρατοί. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαστικὸν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ βόθρος ὠρύχθη, ὅταν τὰ ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια δὲν ἦσαν πλέον ἐν χρήσει ἢ ὁπωσδήποτε εἶχον ἀλλάξει μορφήν. Ἡ ἀνεύρεσις καὶ (πρωτο)γεωμετρικῶν ὀστράκων ὁμοῦ μετὰ τῶν ὑστάτων μυκηναϊκῶν ἐντὸς τοῦ βόθρου χρονολογεῖ τὴν ὄρυξιν αὐτοῦ εἰς τοὺς χρόνους τῆς στροφῆς ἀπὸ τοῦ Μυκηναϊκοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀναφαίνεται πρᾶξις λατρείας σχετιζομένη πρὸς τὴν Δήμητρα, εἶναι γεγονὸς ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐκπλήξη.

Τὴν ἀπόλυτον ὁμως ἐπιβεβαίωσιν ὅτι πρόκειται περὶ βόθρου σκαφέντος ἐπὶ τοῦ ἑδάφους τοῦ καλύψαντος τὰ οἰκοδομήματα Ε καὶ Α ἀπέτελεσεν ἡ ἀποκάλυψις μιᾶς 2.20 μ. βορείως τοῦ βόθρου, πατούσης δὲ ἐπὶ τοῦ τοίχου λ καὶ ἐκτεινομένης δυτικῶς αὐτοῦ, *κυκλικῆς ἐστίας* εἰς βάθος 3.40 - 3.50 (+ 0.75 - + 0.65) ἦτοι εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον τῆς σκληρᾶς γῆς (δαπέδου), τὸ ὁποῖον διεπιστώθη καὶ ὑπεράνω τῶν τοίχων ζ β καὶ ε, καὶ εἰς ὃ ἀνεσκάφη ὁ βόθρος. Ἡ ἐστία αὕτη (πίν. 214 καὶ 216β), διαμέτρου 1.20-1.30 περίπου μ., ἔχει πάχος 10 περίπου ἐκ. Ἀποτελεῖται ἐκ σκληρᾶς συμπαγοῦς κεκαυμένης γῆς μετὰ μικρῶν λίθων καὶ ὀστράκων διακόσμων (πίν. 215β) ἢ μὴ, τῶν ὑστάτων μυκηναϊκῶν χρόνων· ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ δύο γεωμετρικὰ ὄστρακα ὡς καὶ κεκαυμένα ὀστὰ ζῶων, μικρὰ τεμάχια ἀνθράκων καὶ ὄστρακα. Ἡ πλησίον ἀλλήλων ὑπαρξις βόθρου καὶ ἐστίας δὲν εἶναι περιεργος.

Ἐκτὸς τοῦ βόθρου καὶ τῆς ἐστίας, σαφῆς πως ἦτο ἡ κατάστασις καὶ εἰς τὸν χώρον Β, ἐνθα τὸ στρώμα τῆς σκληρᾶς γῆς ἐγίνετο περισσότερον σκλη-

τάφου τοῦ Μαραθῶνος σὺδερμία σχετικὴ παρατήρησις ἔχει σημειωθῆ. Βεβαίως οἱ χοῖροι δὲν θανατώνονται διὰ δειροτομήσεως — ἡ κεφαλὴ ἀποκόπτεται κατόπιν, πρᾶγμα ὅπερ δὲν εἶχε συμβῆ ἐνταῦθα, θὰ ἐγίνετο ὁμως ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ θυσίας.

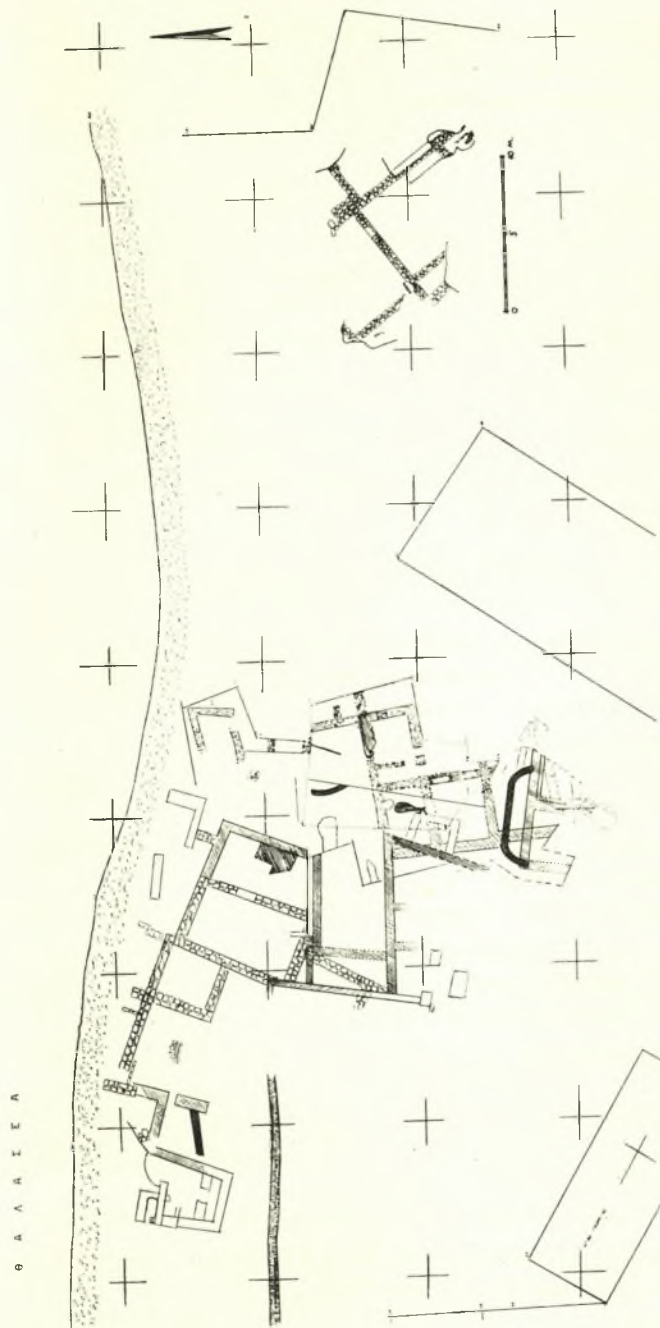
ρὸν πρὸς τὰ κάτω καὶ περιεῖχεν ἀνάμεικτα ὄστρακα καὶ λίθους. Ὑπὸ τὸ στρῶμα τοῦτο εὐρίσκοντο μυκηναϊκὰ ὄστρακα μαζί μὲ τεμάχια χονδρῶν ἀγγείων, ἐλάχιστα μικρὰ τεμάχια ὄστῶν μὲ ἀμφίβολα ἴχνη καύσεως: εἰς βάθος 4.30 (— 0.15) διεκρίθησαν πλάκες, οὐχὶ ἀπολύτως κανονικοῦ σχήματος, ἀνήκουσαι ἀναμφιβόλως εἰς στρῶσιν δαπέδου, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ πραγματικὸν δάπεδον — τοῦλάχιστον μᾶς παρέχει τὴν στάθμην τοῦ δαπέδου τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐρειπίων, ἐνῶ τὸ «δάπεδον» ἐφ' οὗ κεῖται ἡ ἐστία καὶ τὸ χεῖλος τοῦ βόθρου εἶναι τὸ σχηματισθὲν εἰς τὴν ἀκολουθήσασαν περίοδον. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων δαπέδων ἔξ 90 περ. ἔκ. (+ 0.75, — 0.15) δὲν ἀντενδείκνυται εἰς τὴν τοιαύτην ἐξηγησίαν. Καὶ εἰς τὸν χῶρον Β τὸ κατώτατον ἐρευνηθὲν στρῶμα περιεῖχε μυκηναϊκὰ καὶ παλαιότερα ὄστρακα μέχρι βάθους 4.50 (— 0.35), ἐνῶ κατωτέρω ἤρχιζε στρῶμα καθαρῶς ἄμμου μὲ ἐλάχιστα ἐντὸς αὐτῆς ὄστρακα.

Εἰς τὸ ἄκρον τῆς αὐτῆς περιοχῆς περιουινελέγησαν ἐπίσης κύαθοι, σιαγῶν ζῶον μὲ ὀδόντας, καθὼς καὶ τινὰ κεκαυμένα ὄστρακα· παρουσιάζετο δηλαδὴ ἡ αὐτὴ περίπου εἰκὼν, ὅπως καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ βόθρου. Διὸ καὶ εἶναι ἴσως δυνατὸν νὰ σκεφθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, τὴν καὶ περισσότερον τεταραγμένην, ἦτο τὸ κεντρικώτερον τμήμα τοῦ οἰκοδομήματος τὸ περιέχον τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας, ὑπεράνω τῆς ὁποίας καὶ ἐσκάφη ὁ βόθρος.

Ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης προέρχεται καὶ ὁ σφραγιδόλιθος (πίν. 216α) εὐρεθεὶς εἰς σχετικῶς ὑψηλόν, τεταραγμένον ὁμως ἀναμφιβόλως, στρῶμα εἰς βάθος 3.45 (+ 0.70) ὁμοῦ μεθ' ὑστάτων μυκηναϊκῶν καὶ τινων γεωμετρικῶν ὄστράκων. Πρόκειται διὰ φακοειδῆ σφραγιδόλιθον «λακωνικοῦ» λίθου, πρασίνου χρώματος μὲ ἀνοιχτοχρώμους κηλίδας, φέροντα ἐσχηματοποιημένην παράστασιν ζῶου πρὸς τὰ δεξιὰ, μὲ ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω τὸν λαιμὸν καὶ τὴν κεφαλὴν. Ὁ μεταξὺ κορμοῦ καὶ λαιμοῦ ἔξωτερικώτερος χῶρος κατέχεται ὑπὸ τρικλῶνον· πιθανῶς πρόκειται περὶ δορκάδος. Διάμ. 2.5 ἔκ., μέγ. πᾶχ. 1.3 ἔκ. Τῶν ἐσχάτων μυκηναϊκῶν χρόνων.

Πρὸς καθαρισμὸν τοῦ πλήρους σχεδιογραφήματος ὅλου τοῦ μέχρι σήμερον ἀνασκαφέντος τμήματος τῆς προϊστορικῆς πόλεως τῆς Νάξου (εἰκ. 2) ἐγένετο μία μικρὰ συμπληρωματικὴ ἐξεύνα εἰς τὴν κατὰ τὰ ἔτη 1950 καὶ 1951 ἀνασκαφεῖσαν περιοχὴν (βλ. ΠΑΕ 1950, 269 κέ. καὶ αὐτ. 1951, 214 κέ.) διὰ τὴν ἀκριβῆ τοπογραφικὴν συσχέτισιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1959 (ΠΑΕ 1959, 185) καὶ 1961 (ΠΑΕ 1961, 191 κέ.)· ἐπ' εὐκαιρίᾳ, μικρὰ ἐπέκτασις τῆς τότε ἀνασκαφῆς ἐγένετο πρὸς Δυσμᾶς καὶ Νότον (πίν. 217).

Τῶν κεραμικῶν εὐρημάτων ἀμφοτέρων τῶν τομέων τῆς ἀνασκαφῆς

Είχ. 2. Οικόλιος ή μέχρι τούδε άνασκαφεύσα περιοχή τής προϊστορικής πόλεως τής Νάξου.

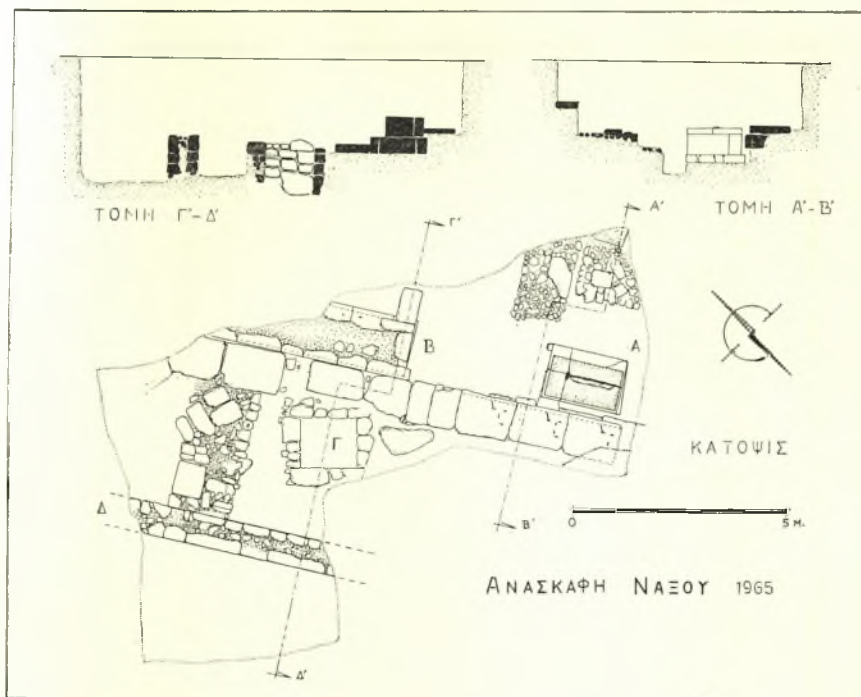
δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρασχεθῇ ἐνταῦθα οὐδὲ γενικὴ τις εἰκὼν. Ὅπως δὴποτε εἰς τοὺς πίνακας 218-220 παρέχονται χαρακτηριστικὰ τινὰ δείγματα. «Κυκλαδικὰ» ὄστρακα εἰκονίζονται ἐν πίν. 218β, ἐνῶ ἐν πίν. 218α εἰκονίζεται τεμάχιον τοῦ «ἐρυθροῦ καὶ μέλανος» ρυθμοῦ γνωστοῦ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Μήλου.

Τὰ παλαιότερα μυκηναϊκὰ ὡς καὶ τὰ κυκλαδικὰ ταῦτα ὄστρακα, εὐρισκόμενα ἄνευ οὐδεμιᾶς στρωματογραφικῆς ἐνδείξεως — γενικῶς μόνον δύναμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εὐρίσκονται εἰς τὰ χαμηλότερα στρώματα —, δὲν δύνανται ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει νὰ χρονολογήσουν τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἀναγκαστικῶς εἶναι σύγχρονα πρὸς τὰ ἰσχυρῶς ὑπερτεροῦντα ὄστρακα τῆς τελευταίας μυκηναϊκῆς περιόδου, οἷα τὰ ἐν πίνακι 219 καὶ 220, ἀποτελοῦντα τυχαίαν ἐπιλογήν. Θὰ ἤθελον μόνον νὰ σημειώσω ἰδιαίτερος τὸ θραῦσμα κρατῆρος (πίν. 215β), ἐνθα αἱ σφωζόμεναι κνῆμαι ἀνδρός, χωρὶς τὸ γραμμικὸν αὐτῶν πλάσιον, ἐμφανίζουν ἤδη τὸν τρόπον παραστάσεως τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς.

Η «ΤΕΤΡΑΓΩΝΟΣ ΣΤΟΑ». «Υψηροσιακὴ» ἦτο ἡ ἀνασκαφὴ καὶ εἰς τὸ οἰκόπεδον Ἐπιτροπᾶκη, ΒΑ. τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως καὶ πλησίον τοῦ χειμάρρου τοῦ χωρίζοντος τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ λόφου τῶν Ἀπλωμάτων. Διὰ τῆς ἐνταῦθα ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου GABRIEL WELTER ἐν μέρει ἐρευνηθείσης, διὰ σκαφῆς δὲ γενομένης κατὰ τμήματα, «Τετραγώνου Στοᾶς» (βλ. Arch. Anzeiger 1930, στ. 135, εἰκ. 13 καὶ 14), ὁρηθεῖς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ΚΛΩΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ἀποκαλύψεως κιόνων κατὰ τὴν προσθίαν ἀριστεράν, βορειοανατολικήν, γωνίαν τοῦ περιβόλου τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ (ΠΑΕ 1908, 114). Τὸ ἐφέτος ἀποκαλυφθὲν τμῆμα, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς στοᾶς (εἰκ. 3), προφανῶς δὲν εἶχεν ἀνασκαφῆ ὑπὸ τοῦ WELTER. Ἀσφαλῶς ὅμως οὗτος θὰ εἶχεν ἀνασκάψει εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς πλευρᾶς ταύτης εἰς τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐσφώζετο ὁ στυλοβάτης, ἐξ οὗ καὶ συνεπλήρωσε τὴν στοᾶν μὲ ἐσωτερικὴν κιονοστοιχίαν εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας, πλὴν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς (εἰκ. 4 = Arch. Anz. ἔ. ἀ. εἰκ. 14). Διότι ὄντως ὁ στυλοβάτης οὗτος σφίζεται εἰς τμῆμα μόνον τῆς ἀνασκαφείσης ἐκτάσεως (εἰκ. 3, πίν. 220β, 221β καὶ 222β).

Ὁ στυλοβάτης ἀποκαλυφθεὶς εἰς μῆκος 10.25 μ. ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν κατὰ τὴν εὐθυνητηρίαν αὐτοῦ (εἰκ. 5, πίν. 221β καὶ 222β), ἐνῶ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν δόμους αἱ ὑπάρχουσαι πλάκες (πίν. 221 καὶ 222β) ἐκ σχιστολίθου εἶναι μικρότεραι καὶ ποικίλλουν κατὰ τὰς διαστάσεις, μεταξὺ δ' αὐτῶν παρεμβάλλονται καὶ ἄλλοι λίθοι ἢ μάρμαρα. Τῆς εὐθυνητηρίας σφίζονται τρεῖς πλάκες ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἐνῶ περαιτέρω ὁ τοῖχος εὐρέθη

διαλελυμένος (πίν. 221β). Ἐπὶ τῶν τριῶν τούτων πλακῶν σφίζονται εὐκρινῶς οἱ τόρμοι τῆς γομφώσεως — ἐντός τινων τῶν ὁποίων σφίζεται καὶ τμήμα τοῦ γόμφου καὶ τῆς περιμολυβδοχορήσεως. Σαφῆς εἶναι ἡ γραμμὴ, 5-6 ἐκ.

Εἰκ. 3. Σχεδιογράφημα τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος τῆς Τετραγώνου Στοᾶς.

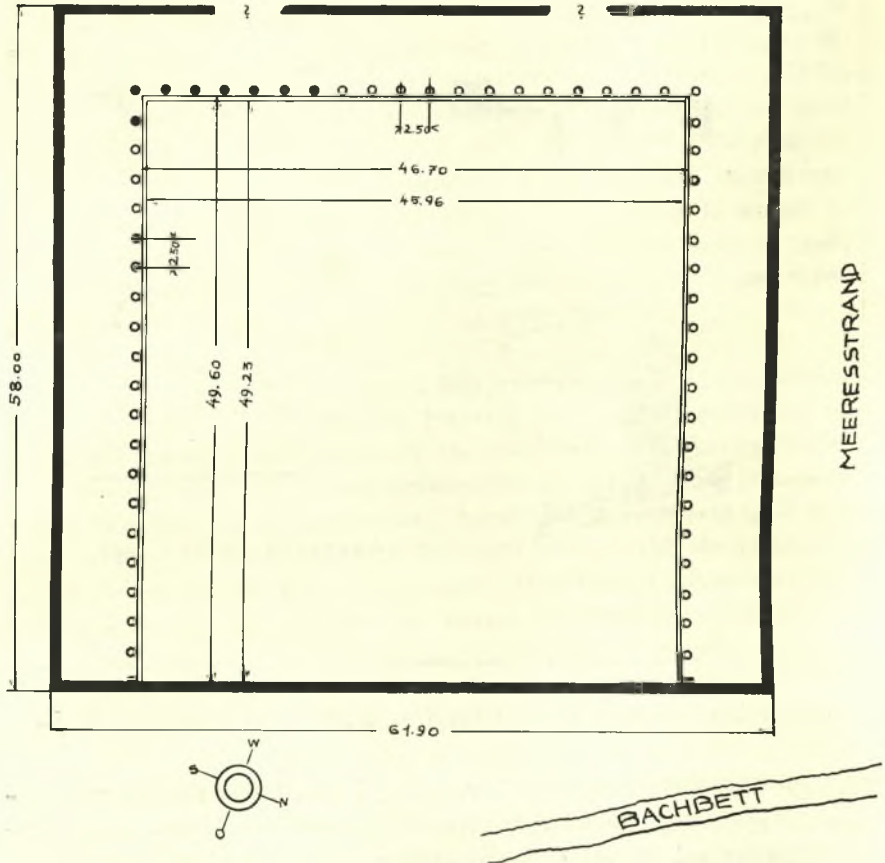
ἔσωτερικώτερον τῆς ἀκμῆς τῆς εὐθυνηρίας, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ὄριον τῶν πλακῶν τῆς κρηπίδος. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ κρηπίς ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς¹ μόνον βαθμίδος καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς στυλοβάτου.

¹ ΠΑΕ 1908, σ 114: «Ἡ βάση αὕτη (τ. ἔ. ὁ στυλοβάτης) μικρὸν ὑπερέχουσα τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης φέρεται μιᾶ μαρμαρινῇ βαθμίδι πρὸς ἔδαφος ταπεινότερον...». Ὁπωσδήποτε ὑπάρχει ἀσάφειά τις εἰς τὰς σχετικὰς περιγραφὰς καὶ τοῦ Κ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ καὶ τοῦ G. WELTER.

Περίεργος εἶναι ἡ ἀπὸ κίονος εἰς κίονα διδομένη ἀπόστασις ὑπὸ τοῦ Κ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ: 1.80-1.83 ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ διαπιστωθείσας ἀποστάσεις.

Τὸ μῆκος τῶν πλακῶν τῆς εὐθυνηθρίας 1.25 - 1.30 (πλάτος 0.90 - 1 μ., ὕψος 12 - 15 ἐκ. εἰκ. 5, πίν. 221α) ἦτο προφανῶς καὶ μῆκος τῶν πλακῶν τοῦ στυλοβάτου ὡς εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν τόρμων.

Ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τῆς στοᾶς (εἰκ. 6, πίν. 222), πάχους 0.75 μ., ἀπε-

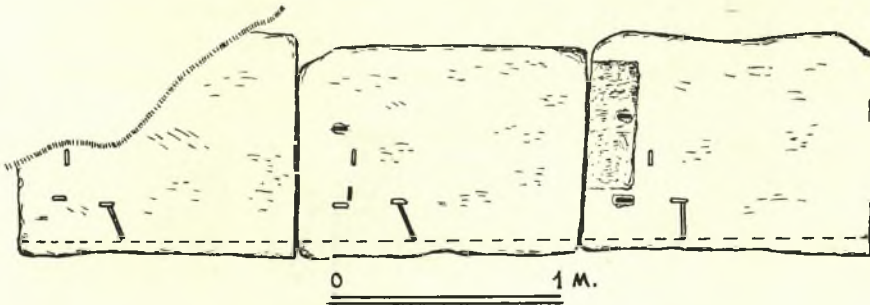

Εἰκ. 4. Ἡ Τετράγωνος Στοὰ κατ' ἀναπαράστασιν τοῦ G. Welter
(= Arch. Anz. 1930, 135 εἰκ. 14).

καλύφθη εἰς μῆκος 5.75 μ. Ἡ ἐξωτερικὴ του ὄψις ἀπέχει ἀπὸ τῆς εὐθυνηθρίας 5 περίπου μέτρα. Σφίζεται εἰς ὕψος 1 περίπου μ. διατηρουμένων τριῶν δόμων· οἱ δύο κατώτεροι ἀνήκοντες εἰς τὴν θεμελίωσιν ἀποτελοῦνται ἐκ παραλληλεπιπέδων σχιστολίθου, ἐναλλάξ μεγάλων, δρομικῶν καὶ μικρῶν,

ἐγκαρσίων, ἐνῶ ὁ τρίτος, ἀνήκων εἰς τὸ ὄρατὸν αὐτοῦ τμήμα, ἀποτελεῖται ἐκ λίθων γρανίτου βραχυτέρων εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ μακροτέρων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν· ἦτο δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ τρίτου δόμου διπλοῦς πληρούμενος διὰ μικρῶν λίθων καὶ χώματος κατὰ τὸν μεταξὺ χώρον (πίν. 222α καὶ εἰκ. 6 : ἄνω ἢ ἐξωτερική, κάτω ἢ ἐσωτερική ὄψεις).

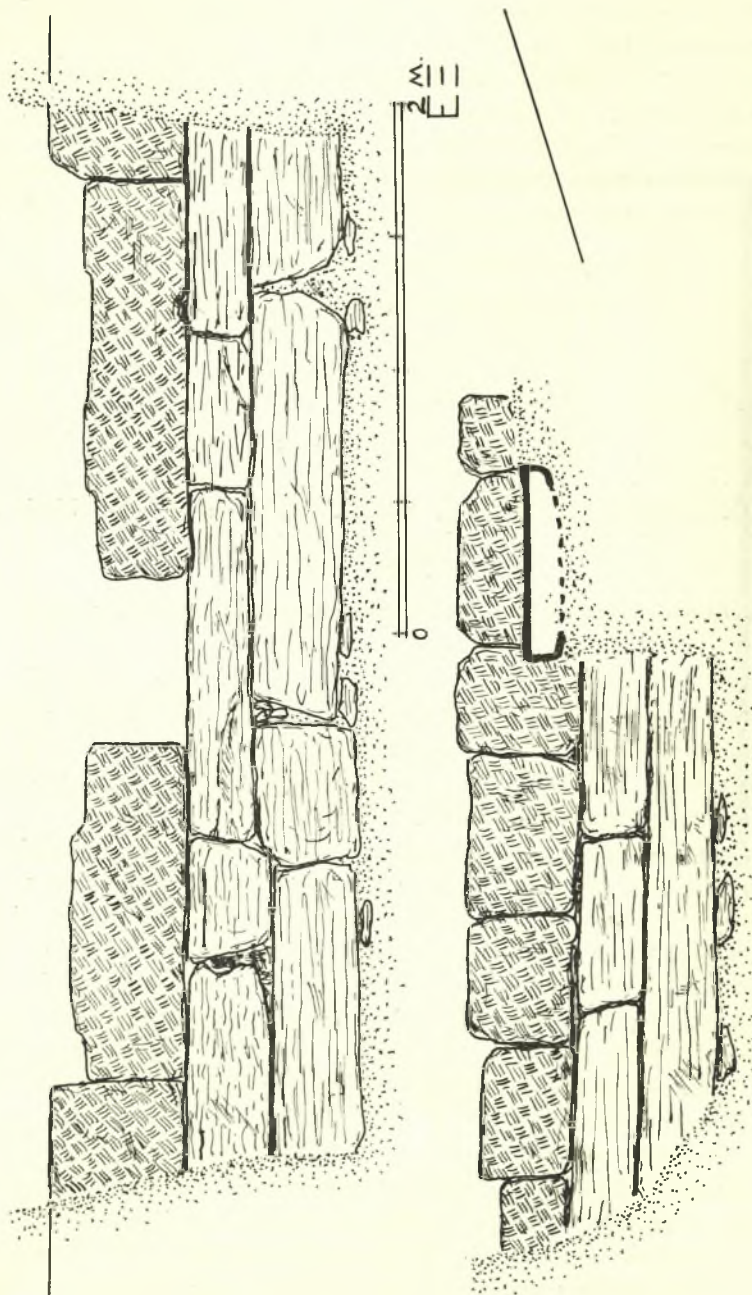
Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τοῦ ἀνασκαφέντος τμήματος ἀπεκαλύφθη ἡ θεμελίωσις τοῦ τοίχου τέμνοντος ἐγκαρσίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς στοᾶς (πίν. 222β, δεξιὰ).

Εἰκ. 5. Αἱ πλάκες τῆς εὐθυνηρίας τοῦ στυλοβάτου τῆς Τετραγώνου Στοᾶς.

Τὸ σχετικῶς μέγα πάχος τοῦ τοίχου τούτου καὶ ἡ περίεργος κατασκευὴ του ἀποκλείουσι προφανῶς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἀπλοῦ τοίχου χωρίζοντος μετ' ἄλλων ὁμοίων τὴν στοᾶν εἰς σειρὰν δωματίων. Τὸ πρόβλημα θὰ φωτίσῃ ἢ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς. Πιθανῶς εἰς φρέαρ ἀνήκει τὸ πλησίον αὐτοῦ κατασκεῦασμα (εἰκ. 3, Γ).

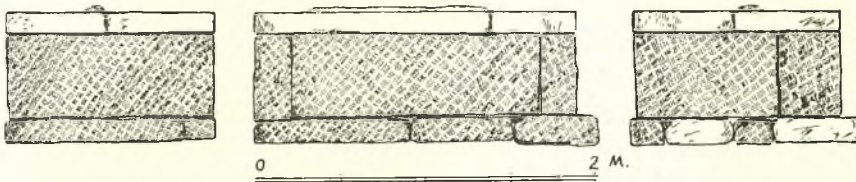
Ἐμπροσθεν τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου καὶ σχεδὸν ἐφαπτόμενα πρὸς αὐτὸν ἀπεκαλύφθησαν δύο «βάθρα». Τὸ βόρειον (εἰκ. 3, Α 7, πίν. 220β, 221α καὶ 223α) εἶναι τεθεμελιωμένον χαμηλότερον τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου, ἐνῶ ἡ ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνεια εὐρίσκεται εἰς τὴν στάθμην σχεδὸν τῆς κρηπίδος: Τὸ βᾶθρον στηρίζεται ἐπὶ μιᾶς βάσεως ὀρθογωνίου ἐκ πλακῶν γρανίτου κυρίως ἀλλὰ καὶ μαρμάρου (εἰκ. 7), ἐφ' οὗ στηρίζονται ὀρθοστάται ἐκ πλακῶν γρανίτου ἐπίσης. Ὑψος τῆς βάσεως 15 περίπου ἐκ., τῶν ὀρθοστατῶν 50 ἐκ.: εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν ὑπάρχει εἰς μακρὸς ὀρθοστάτης μεταξὺ τῶν ἀπολήξεων τῶν ὀρθοστατῶν τῶν πλαγίων ὄψεων, εἰς τὴν βορείαν στενὴν πλευρὰν εἰς μόνος, εἰς τὰς δύο ἄλλας ἀνά δύο. Τὸ διὰ τῶν ὀρθοστατῶν οὕτως ἀποτελούμενον ὀρθογώνιον καλύπτεται διὰ τεσσάρων πλακῶν, ὕψους 0.13 (πίν. 223α), δύο εἰς τὴν δυτικὴν κατὰ πλάτος καὶ δύο εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν κατὰ μῆκος. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν πλακῶν τούτων ὑπάρχει περιτένεια πλ. 6 - 6.5 ἐκ. εἰς τὰς τρεῖς ἄλλας,

Εἰχ. 6. Ὁ τοίχος τῆς Τετραγώνου Στροάς. Ἐξωτερικὴ (ἄνω) καὶ εσωτερικὴ (κάτω) ὄψις.

32 δὲ ἔκ. εἰς τὴν προσθίαν μακρὰν πλευρὰν, ἐνῶ ἢ οὕτωςι περικλειομένη ἐπιφάνεια εἶναι ἀδρῶς μόνον ἐξεσμένη· ἐν ἑξερῶν δὲ ἔχει ἀπομείνει ἐν τῷ μέσῳ, μήκους 1.02, πλ. 15 καὶ ὕψους 3 ἔκ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνημείου ἦτο πεπληρωμένον δι' ἀδρῶν λίθων.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι λίαν περίεργον. Διότι τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος, ἦτοι οἱ ἔκ γρανίτου ὀρθοστάται, ἦτο προφανῶς κεχωσμένον· ἐὰν ἦτο βάθρον ἀγαλμάτων τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι δυσερμήνευτον. Οὕτω, παρὰ τὴν βαθυτέραν του θεμελίωσιν δὲν εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου, ὃ ὁποῖος, καθ' ὃ τμημὰ του κρύπτεται ὑπὸ τοῦ βάθρου, εἶναι ἀμελέστερον κατεσκευασμένος· Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπὶ ὀρθοστατῶν μνημειώδους πως στηρίξεως μαρμαρίνης βάσεως ὀφειλομένης δ' εἰς ἓνα ἰδιαιτέρον λόγον, ἀκριβῶς δὲ

Εἰκ. 7. Τὸ βόρειον «βάθρον». Δυτική (μέσον), βορεία (ἀριστ.) καὶ νοτία (δεξ.) πλευρά.

ὁ λόγος οὗτος εἶχεν ἐπιβάλει τὴν τοιαύτην κατασκευὴν τοῦ μνημείου καὶ τὴν βαθυτέραν θεμελίωσιν αὐτοῦ. Τὸ γεγονός περαιτέρω ὅτι ἡ περιτένεια εἰς τὴν προσθίαν ὄψιν ἔχει τὸ εὖρος βαθμῖδος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ στενὸν περιθώριον τῶν ἄλλων πλευρῶν δεικνύει ἀναμφιβόλως ὅτι, ἔστω καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ λειανθῇ τὸ ἀδρὸν τμημα, ὁπωσδήποτε ἐπὶ τούτου θὰ ἐτοποθετεῖτο κατασκευάσμα, τοῦ ὁποίου οὕτω ἦτο προδιαγεγραμμένη ἢ κατὰ μήκος καὶ πλάτος ἔκτασις. Πάντα ταῦτα καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἐτοποθετοῦντο ἀπλῶς ἀναθηματικά ἢ τιμητικά ἀγάλματα. Ἡ τοποθέτησις ἐνὸς βωμοῦ ἐπὶ τοῦ βάθρου τούτου εἶναι βεβαίως ὑπόθεσις μόνον. Ἀσφαλεστέρα κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ κεχωσμένον, γρανίτινον δηλ. τμημα, ἦτο εἰς εἰκονικὸς τάφος, ἐν ἡρῶν. Τοιοῦτοι τάφοι δὲν ἔλειπον ὡς γνωστὸν ἐκ τῶν ἀγορῶν ἢ τῶν κεντρικῶν ὁπωσδήποτε οἰκοδομημάτων τῶν ἀρχαίων πόλεων. Βεβαίως ἀκριβῶς ὅμοια περιπτώσις μοῦ εἶναι ἄγνωστος, νοεῖται ὅμως πλήρως ἔξ ὅσων γνωρίζομεν περὶ τῶν λατρείων τῶν τελουμένων εἰς τὰς ἀρχαίας ἀγοράς.

Τὸ δεύτερον «βάθρον», 3.15 μ. περαιτέρω (εἰκ. 3, Β, πίν. 221β δεξιὰ καὶ 222β δεξιὰ), ἐν μέρει ἀνασκαφέν, εἶναι λίαν ἐπίμηκες. Ἡ θεμελίωσις του εἶναι εἰς τὸ αὐτὸ βάθος, ὡς καὶ ἡ τοῦ τοίχου τοῦ στυλοβάτου. Ἀποτελεῖ-

ται ἐκ κατωτέρας σειρᾶς ὀρθοστατῶν ὕψους 35 ἔκ. ἐκ γρανίτου καὶ ὑπὲρ αὐτὴν ἑτέρας ἐκ μαρμάρου ὕψους 0.45 μ., ἧς σφύζονται δύο πλίνθοι. Κατὰ τὴν ΒΔ. αὐτοῦ γωνίαν τὸ βᾶθρον ἔχει (ἀποκαλυφθὲν) μήκος 5 μ. καὶ πλάτος 1 περίπου μ. Ἐξωτερικῶς τῆς γωνίας ταύτης (πίν. 221β), ἐμπεπηγμένη εἰς τὴν γῆν, ἴστατο στήλη μαρμαρίνη συνεχίζουσα πρὸς Βορρᾶν τὴν ἐξωτερικὴν γραμμὴν τοῦ βᾶθρου (δὲν σημειώνεται ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς εἰκ. 3, ὅπου ἡ ἐκεῖ πρὸς Δυσμᾶς σημειουμένη πλᾶξ ἀπεδείχθη ὡς μὴ κατὰ χώραν). Ἡ στήλη (πίν. 223β), ὀλίγον ἑλλειπῆς ἄνω, ἔχει ὕψος 0.60 καὶ πλάτος 0.25 ἔκ. Ἀδρὸν ἦτο τὸ 35 ἔκ. ἐν τῇ γῆ ἐντεθειμένον κατώτερον τμήμα αὐτῆς. Ἐφθαρμένα εἶναι τὰ γράμματα τοῦ ἀριστεροῦ ἡμίσεος τῶν δύο στίχων

[Ἄρτ]έμιδος

... ομεδείας

Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνιχνεύσω τὰ ἑλλείποντα γράμματα τοῦ δευτέρου στίχου. Ἐπίθετον Ἀρτέμιδος μὲ τοιαύτην κατάληξιν δὲν εἶναι παραδεδομένον. Εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἀποδίδεται εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὸ ἐπίθετον Ὀρομέδων. Τὰ ὑπάρχοντα ὁμως ὀλίγα ἴχνη δὲν φαίνονται νὰ εὐνοοῦν τὴν συμπλήρωσιν Ὀρομέδεια. Ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Νάξον δὲν εἶναι ἄγνωστος. Οὐχὶ μακρὰν εὐρέθη πρό τινων ἐτῶν ἐπιγραφὴ Ἀρτέμιδος *Τεμενίης* (BCH 71/72, 1947/48, 440 ἀρ. 4, JHS 66, 1948, 115). Λαμβανόμενου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ λατρεία τῆς θεᾶς τελεῖται ἐν δημοσίῳ οἰκοδομήματι εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι αὕτη θὰ ἦτο γενικωτέρου Ναξιακοῦ διαφέροντος· ἀλλ' οὐδεμία ὑπόθεσις ὡς πρὸς τὴν ιδιότητα τὴν κρυπτομένην ἐν τῷ ἑλλειπῶς διασωθέντι ἐπιθέτῳ τούτῳ δύναται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ εὕρη στήριγμά τι, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω.

Τὴν χρονολόγησιν τοῦ οἰκοδομήματος ὁ G. WELTER εἶχε τάξει ὀρθῶς εἰς τοὺς πρωίμους Ἑλληνιστικοὺς χρόνους. Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἀνήκουσιν ἀσφαλῶς εἰς τὸν 3ον π. Χ. αἰ., ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τοιχοδομία.

Τὴν ὀνομασίαν τῆς στοᾶς θὰ καθορίσῃ ἐλπίζομεν ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Μ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

α. Τὰ ἀνασκαφέντα οἰκοδομήματα ὑπὸ τοὺς ξυλοτύπους τοῦ ὑπὸ ἀνέγερσιν Εἰρηνοδικείου Νάξου.

β. Ὁ χώρος Ε ἀπὸ Δυσμῶν. Τοῖχος ε (ἀριστερὰ) καὶ θ εἰς τὸ βάθος ἐγκαρσίως.

α. Ἡ ἐντὸς τῆς τάφρου δυτικὴ προέκτασις τοῦ τοίχου θ.

β. Ὁ χώρος Ε ἀπ' Ἀνατολῶν. Τοῖχος ε δεξιὰ καὶ θ εἰς τὸ βάθος.

α. Ὁ τοῖχος ε. Διακρίνεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ θύρα.

β. Ἀριστερὰ ὁ τοῖχος ζ, δεξιὰ, παραλλήλως ὁ τοῖχος η, μεταξύ ὁ τοῖχος β.

α. Τμήμα του βόθρου.

β. Ο βόθρος με τους σκελετούς των χοίρων και τὰ ἀγγεία.

Ὁ βόθρος (ἔμπρὸς) καὶ ἡ κυκλικὴ ἔστια (ἄνω).

α. Ψευδόστομος ἀμφορεὺς
ἐκ τοῦ βόθρου.

β. Τεμάχιον κρατήρος
ἐκ τῆς ἐστίας.

γ. Τὸ ἕτερον τμήμα τοῦ βόθρου.

α. Σφραγιδόλιθος.

β. Ἡ κυκλικὴ εἶστια.

α. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ 1950 - 51.

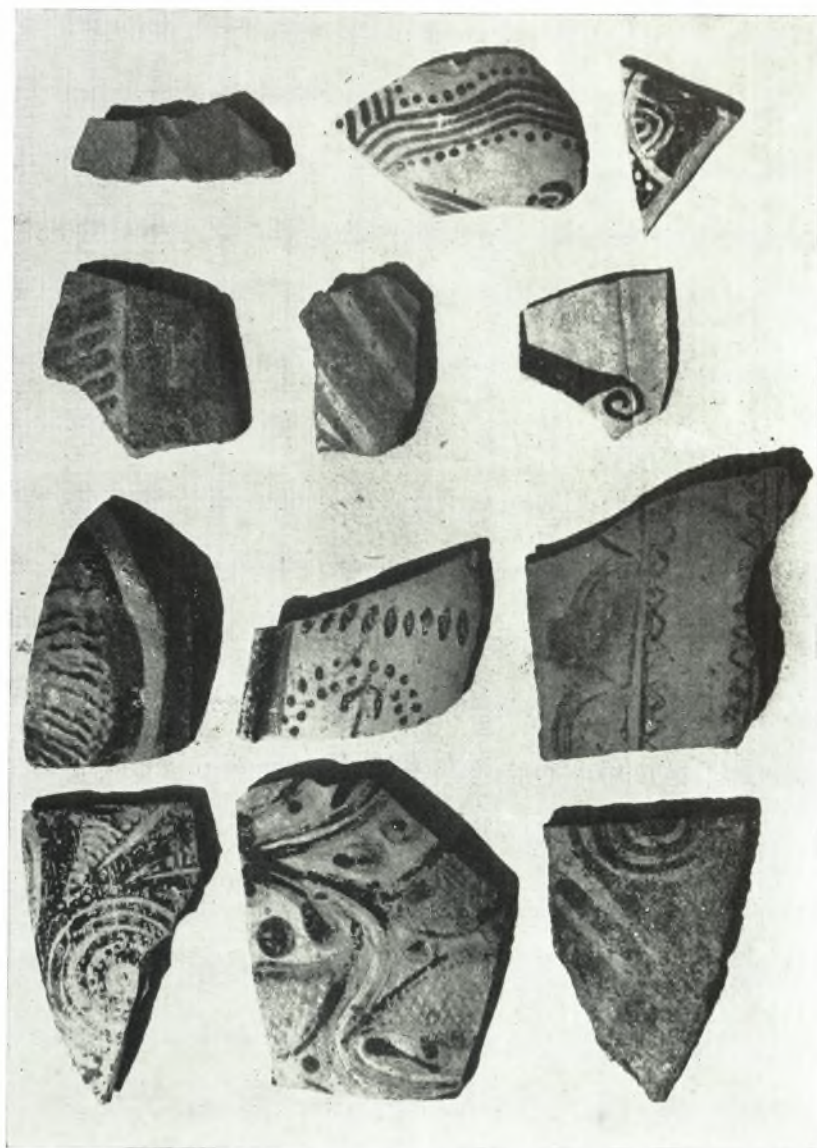

α. *Όστρακον τοῦ ἐρυθροῦ καί μέλανος ρυθμοῦ.

β. Προϊστορικά ὄστρακα τῆς ἀνασκαφῆς.

Μυκηναϊκά δορτάκια ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς.

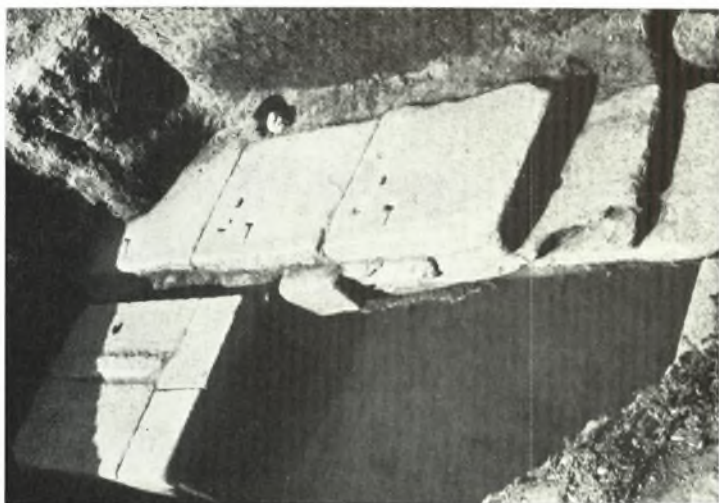
α. Τεμάχια ἀγγείων ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς.

β. Ὁ στυλοβάτης τῆς Τετραγώνου Στοᾶς καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ βᾶθρα.

γ. Τμήμα κρατήρος.

α. Αί πλάκες του στυλοβάτου και του δυτικού «βάθρου».

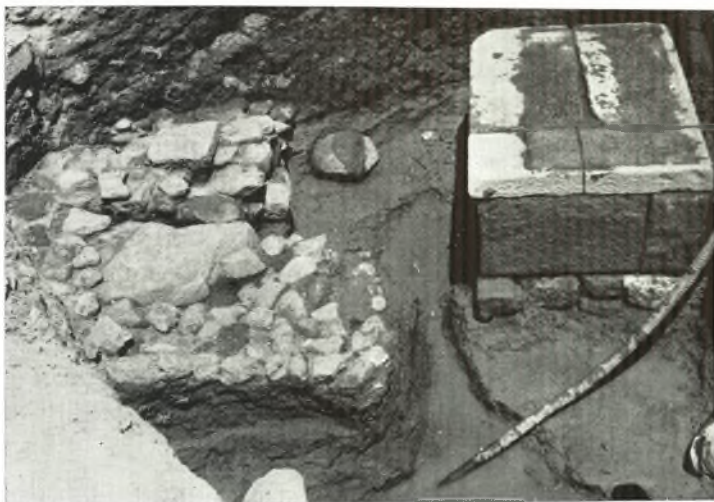
β. *Ο στυλοβάτης, τὸ ἀνατολικὸν βᾶθρον καὶ ἡ ἐπιγραφὴ.

α. Ὁ ἐξωτερικὸς τοῖχος τῆς Στοᾶς.

β. Ἡ Τετράγωνος Στοὰ καὶ δεξιὰ ὁ ἐγκάρσιος τοῖχος.

α. Τὸ δυτικὸν βᾶθρον.

β. Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς Ἀρτέμιδος.